

Batı Düşüncesindeki Modern Tartışmaların Işığında İslam Vahyi

RECEP KILIÇ

Prof. Dr., ANKARA Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ

kilic@divinity.ankara.edu.tr

Özet

Bu makalede Batı düşüncesindeki vahiyle ilgili modern tartışmalardan hareketle İslam vahyinin teolojik statüsünü konu edineceğim. Bunun için, konu ile ilgili İngilizce literatürdeki ‘önermesel’ ve ‘kişisel’ (önermesel olmayan) vahiy anlayışları ve aralarındaki farklar üzerinde durduktan sonra, Kur’an ayetlerine referansla İslam vahyinin temel özelliklerini belirginleştireceğim. Nihai olarak da, hem Batı düşüncesi ve hem de Kur’an ayetleri açısından İslam vahyinin mahiyetini değerlendireceğim.

Anahtar Kelimeler

Önermesel vahiy, kişisel vahiy, önermesel olmayan vahiy, İslam vahyi.

Abstract

Islamic revelation in terms of modern debates in Western thought

In this article I will primarily examine the theological status of Islamic revelation in terms of modern debates in Western thought. To be able to do this, I will clarify the distinction between propositional and non-propositional understanding of revelation in Western thought. Secondly I will focus on the basic features of Islamic revelation in reference to the Quranic verses. Finally I will evaluate the nature of Islamic revelation from both, Quranic and Western, sides.

Keywords

Revelation, Islamic revelation, propositional revelation, non-propositional revelation.

Gizlice veya hızlı bir şekilde bildirmek, konuşmak, ilham etmek, imâ ve işarette bulunmak¹ gibi anlamlara gelen vahiy; en genel anlamıyla, Allah'ın tarihe özel bir şekilde müdahalede bulunması demektir. İslam dinine göre ilk insan olan Hz. Âdem aynı zamanda vahye muhatap olan ilk peygamberdir; Hz. Âdem ile başlayan vahiy geleneği, Hz. Muhammed'e Kur'an-ı Kerim indirilinceye kadar devam etmiş, onunla birlikte tarihin akışını değiştiren "özel vahiy" gönderme faaliyeti de sona ermiştir.²

Vahiy, bir dinin ulûhiyet, nübüvvet, iman ve kutsal kitap öğretilerinin anlaşılmasında rol oynayan anahtar bir terim durumunda olduğundan teolojide olduğu kadar din bilimleriyle ilgili çalışmalarda da vahyin anlaşılması önem kazanır. Çünkü vahiy anlayışı, dile getirdiğimiz özelliklerinden dolayı, din anlayışını da şekillendirir.

Bu yazıda özellikle vahyin vasıtası ve vahyedilen şeyin neliği hakkında İngilizce yazılmış din felsefesi literatüründeki modern tartışmaları da göz önünde bulundurarak İslam vahyinin mahiyeti ile ilgili bir değerlendirme yapacağım.

Modern dönemde İngilizce yazılmış din felsefesi literatüründe³, özellikle iki vahiy anlayışı üzerinde durulmaktadır. Bunlardan geleneksel olanı 'doktrin' veya 'önerme' merkezli (doctrinal or propositional)⁴ olarak isimlendirilir. Bu anlayışa göre vahiy, esas anlamıyla, doğru önermelerin veya doktrinlerin Tanrı tarafından insana bildirimidir. Bu vahiy anlayışını kabul eden muhafazakâr Hıristiyan düşünürler, Tanrı'nın Kitab-ı Mukaddes yazarlarına yazacakları kelimeleri bizzat bildirdiğini kabul ederler. Göreceli olarak daha

1 İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, c. XV, (Beyrut, 1956), s. 381.

2 Geleneksel anlamıyla özel vahiy, insanların kendi yetileriyle keşfetme imkânları olmayan konularda Tanrı'nın vahyetmiş olduğu önermeler bütünü şeklinde tarif edilir. Paul Helm, *Divine Revelation: The Basic Issues*, (London, 1982), s. 61; Küçük (minor) vahiy de denilen ilham şeklinde veya tabii vahiy şeklinde vahiy faaliyetinin devam ettiğini düşünmek, İslam dini açısından da mümkündür. (Küçük ve tabii vahiy hakkında geniş bilgi için bkz: Recep Kılıç, *Modern Batı Düşüncesinde Vahiy*, (İstanbul, 2004), s. 22 vd.

3 Söz konusu literatür arasında aşağıdakileri özellikle saymamız gerekir: H. R. Niebuhr, *The Meaning of Revelation*, (London: Collier Macmillan Publishers, 1941); John Baillie, *The Idea of Revelation in Recent Thought*, (London: Oxford University Press, 1956); Paul Helm, *Divine Revelation: The Basic Issues*, (London: Marshall Morgan & Scott, 1982); George I. Mavrodes, *Revelation in Religious Belief*, (Philadelphia: Temple University Press, 1988); Swinburne, R., *Revelation: From Metaphor to Analogy*, (Oxford: Clarendon Press, 1992); A. Dulles, *Models of Revelation*, (New York: Orbis Books, 1996).

4 W. P. Alston, "Revelation and Miracle," W.P. Alston (ed.), *Religious Belief and Philosophical Thought: Readings in the Philosophy of Religion*, (New York, 1963), s. 392.

liberal olan düşünürler ise, Tanrı'nın Kitab-ı Mukaddes yazarlarının sadece belirli hakikatleri kavramalarına imkân sağladığını, sonradan bu yazarların kavradıkları hakikatleri kendi seçtikleri kelimelerle açıkladıklarını savunurlar. Dinî hakikatlerin bildirilme şekli ve süreci konusunda ayrılığa düşseler de gerek muhafazakârlar gerekse liberaller 'vahyedilen şey'in *hakikat* olduğu konusunda hemfikirdirler.

Geleneksel anlayıştan farklı olarak ortaya çıkan yeni vahiy anlayışı, Brunner'de olduğu gibi, 'kişi merkezli' (personal)⁵ diye isimlendirilebilir. Bu anlayışta ise Tanrı'nın vahyettiği şey, bir dizi önerme değil doğrudan '*kendi zâtı*'dır. Köklerinin Luther, Calvin ve takipçileri gibi 16. asır Reformcularının düşüncesinde bulunduğunu ve hatta Yeni Ahit ve ilk Kiliseye kadar gerilere uzandığını iddia eden bu 'kişi merkezli' görüşte vahyin muhtevası, hakikat değil, Tanrı'nın bizzat zâtıdır.⁶

Buna göre modern Batı düşüncesinde iki vahiy anlayışı ortaya çıkmış oldu. Bunların ilki, Tanrı'nın, belirli hakikatleri önerme formunda bildirmesi şeklinde anlaşılan '*önerme merkezli model*'; ikincisi de Tanrı'nın, Hz. İsa'ya hulûl ederek 'kendisini' ifşa etmesi şeklinde anlaşılan modeldir; buna, Tanrı bizzat kendi zâtını yani kişiliğini açığa vurduğu için, '*kişi merkezli vahiy modeli*' de denebilir. Önerme merkezli anlayışta kutsal kitap, Tanrı'nın bildirdiği hakikatlerin kaydı olduğundan, aynı zamanda, vahyin vasıtası olur. Vahiy, Tanrı'nın İsa'ya hulûl etmesinin tezahürü olarak anlaşılması durumunda ise kutsal kitap, bu hulûl olayının beşeri bir kaydı olarak anlaşılır.

Klasik vahiy anlayışında, önermeler vasıtasıyla önce "kitap" oluşur. Kitap, kendisine inananlar vasıtasıyla, bir toplum oluşturur. Kişi merkezli vahiy anlayışında ise; önce Tanrı Hz. İsa'ya hulûl eder, sonra bu olaya şahit olup da şahit oldukları olayı "Tanrı'nın hulûl etmesi" olarak anlayıp yorumlayan insanlar bir toplum oluştururlar. Daha sonra bu toplum, şahit oldukları olaydan anladıklarını yazarak "Kitab"ı oluştururlar. Oluşan bu kitap, özü itibarıyla, şahit olunan hulûl olayının gerçekleştiğine dair tarihî birer vesika durumundadır.

Acaba İslam vahyi bu iki anlayıştan hangisiyle nitelenebilir? Kur'an-ı Kerim'de;

5 Alston, "Revelation and Miracle," s. 393; Emil Brunner, "Philosophy and Biblical Revelation," W.P.Alston (ed.), *Religious Belief and Philosophical Thought*, içinde s. 425.

6 John Hick, *Philosophy of Religion*, (London, 1963), s. 70.

- a) Vahyin Allah'ın kelam sıfatı ile ilgili olmasından dolayı vahyedilen şeyin kelamî nitelikte olduğunun bildirilmesi,
 b) Vahyedilenin okunan bir şey olması,
 c) Vahiy ile doğrudan ilgili olan “inzâl” ve “tenzîl” kavramlarının analizi bu sorunun cevabını açıklayacak mahiyette görünmektedir. Şimdi bu yazının sınırlarının verdiği imkân kadarıyla açıklayalım.

a) Vahyin Allah'ın kelam sıfatı ile ilgili olduğunu bildiren bir ayetin anlamı şöyledir:

وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بَأْذَنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

“Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. O yücedir, hakîmdir.” (42/ Şûrâ sûresi: 51)

Vahyedilen şeyin *kelamî* niteliğine dikkat çeken bir başka ayetin anlamı da şu şekildedir:

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ

“Şüphesiz o (Kur'an), şerefli bir elçinin getirdiği bir kelamdır.” (81/Tekvîr sûresi: 19)

Buradan Kur'an-ı Kerim'de vahyin Allah'ın insanla konuşmasının bir şekli olduğu ve sonuçta *kelam* ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

b) Kur'an-ı Kerim'deki birçok ayetten vahyedilenin *okunan bir şey* olduğunu anlarız. Bu ayetlerden birisinin anlamı şöyledir:

... كَذَلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ لَتَلُو عَلَىٰهِمُ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ

“Sana vahyettiğimizi onlara okuman için, seni kendilerinden önce nice ümmetlerin gelip geçtiği bir ümmete gönderdik... (13/Ra'd sûresi: 30)

Bir başka ayette de vahyedilenin *kitabî* niteliğine şu şekilde işaret edilir:

وَأْتَلُ مَا أَوْحِيَ إِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ لَا مُبَدَّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُتَسَدِّدًا

“Rabbinin kitabından sana vahyedileni oku. O'nun kelimelerini değiştirecek hiçbir kimse yoktur. O'ndan başka asla bir sığınak da bulamazsın.” (18/ Kehf sûresi: 27)

c) Kur'an-ı Kerim'de vahyi ifade etmek için en fazla kullanılan kelimelerden ikisi *inzâl* ve *tenzîl* kelimeleridir. Aralarında mana farkı olmasına rağmen her iki kelime de “bir şeyi yukarıdan aşağıya indirmek”⁷ anlamına gelir. Buna göre de kalamî ve kitabî nitelikleri yanında okunma özelliğine de sahip olan İslam vahyinin bir başka niteliği de “yukarıdan aşağıya indirilen bir şey” olmasıdır.

وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ

“Şüphesiz bu Kur'an, âlemlerin Rabbi'nin bir tenzildir. Uyarıcılardan olmanın diye onu Rûhu'l-emîn (Cebrail) senin kalbine apaçık Arapça bir dil ile indirmiştir.” (26/Şuara sûresi: 192-95)

Kur'an-ı Kerim'de sadece Hz. Muhammed'e değil kendisine “özel vahiy” verilen diğer peygamberlerin kitapları için de tenzîl ve inzâl terimleri kullanılır. Konuyla ilgili bir ayetin anlamı şöyledir:

... كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ

“İnsanlık tek bir topluluk idi. Sonra Allah, müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi. İnsanlar arasında, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda hüküm vermeleri için, onlarla beraber hak ile kitab indirdi.” (2/Bakara sûresi: 213)

نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنْزَلَ التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ

“O senin üzerine kitabı, kendisinden önceki (kitapları) tasdik edici olarak bihakkın tenzil etti. Tevrat ile İncil'i de inzal buyurmuştu.” (3/Al-i İmran sûresi: 3)

Yukarıdan aşağıya indirilmiş olması, kalamî ve kitabî olması, Arapça olması gibi nitelikleri yanında okunan bir niteliğe sahip olması gibi özellikleri göz önünde bulundurulduğunda İslam vahyinin “önermesel vahiy” (propositional) olarak isimlendirilen geleneksel vahiy anlayışına tekabül ettiği ortaya çıkar. Dolayısıyla vahiy faaliyetinde Allah, kişisel vahiy (personal) anlayışında olduğu gibi, (Hz. İsa'ya) hulûl ederek kendi zâtını ifşâ etmez; belirli hakikatleri peygamberine lafzen yani önerme formunda bildirimde bulunur.

7 Geniş bilgi için bkz: Abdülgaffar Aslan, *Kur'an'da Vahiy*, (Ankara, 2000), s. 60 vd.

Buna göre Kur'an ayetleri Hz. Muhammed'e önerme formunda lafız ve mana olarak indirilmiş, Hz. Muhammed indirilmiş bu önermeleri okumuş ve yazdırmış, yazılmış olan önermeler Kur'an-ı Kerim'i; Kur'an-ı Kerim de kendisine inananlar vasıtasıyla İslam toplumunu oluşturmuştur. Kur'an-ı Kerim'deki önermelerin yani ayetlerin kaynağı bizzat Allah olduğundan ve Allah mutlak bilgi sahibi olduğundan dolayı bu önermelerle bildirilen bilgiler doğru olmalıdır. Kur'an-ı Kerim'in hatadan münezzeh kabul edilmesi, bundan dolayıdır.

Acaba İslam vahyinin oluşumunda Hz. Muhammed'in rolü nedir? Montgomery Watt'ın *Modern Dünyada İslam Vahyi* adıyla dilimize çevrilmiş olan *Islamic Revelation and Modern World* isimli eserinde yaptığı gibi, Hz. Muhammed'in faaliyetini doğrudan doğruya Allah'ın faaliyeti olarak kabul etmek mümkün müdür? Bir başka ifadeyle İslam vahyi "kişisel" (personal) vahiy anlayışına uygun bir şekilde yorumlanabilir mi?

Montgomery Watt, sözünü ettiğimiz eserde konumuzla ilgili olarak aşağıdaki tespitlerde bulunur:

Son yıllarda Hıristiyan düşünce hayatında görülen önemli akımlardan birine göre, vahiy, Tanrı'nın bir faaliyetidir. Vahiy aktivitesinde Tanrı bizzat kendisini malum eder... İslâm kelamcıları, bu şekilde bir vahiy kavramı üzerinde pek fazla durmamışlardır. Buna rağmen bu görüş İslâm'a yabancı değildir. O, açık bir şekilde olmasa da, gelenekleşmiş İslâmî görüş içinde vardır. İslâm'a göre Allah, daha önce yaşamış olan insanlara nasıl peygamber gönderdi ise Hz. Muhammed'i de vakti gelince peygamber seçip öncelikle Mekke halkına gönderdi ve bu yolla onlara ilahi mesajını iletmiş oldu. Hz. Muhammed'in seçilmesi ve ona vahiy gelmesi, Allah'ın faaliyette olduğunu göstermektedir... Zamanla Hz. Muhammed'in vazifesi bir "uyarıcı" veya haber ileticisinin görevini çok aştı. Allah'ın elçisi ve peygamberi olarak, Hz. Muhammed mü'minler topluluğunun işlerini yönetmek zorunda idi. İşte Peygamber'in bu şekildeki faaliyetlerini de Allah'ın faaliyeti olarak görüp değerlendirmek mümkündür... O halde Hıristiyanlıktaki vahiy kavramı hakkında yukarıda söylenenler, İslâmî vahiy kavramı için de aynen söylenebilir.⁸

Watt'ın Hıristiyanlıkta son dönemde ortaya çıkmış olan vahiy anlayışının İslam vahyi için de geçerli olabileceği yönündeki iddiası ne kadar isabetlidir?

8 W. M. Watt, *Modern Dünyada İslam Vahyi*, terc. Mehmet S. Aydın, (Ankara, 1982), ss. 24-25.

Bu soruya sağlıklı bir cevap verebilmek için her iki anlayışta vahyedilen şeyin nasıl anlaşıldığına, dolayısıyla vahyin mahiyetine yüklenen anlama yakından bakmak gerekir.

“Vahiy faaliyetinde Allah neyi vahyetmektedir?” sorusu, vahyin mâhiyetinin belirlenmesi ile ilgili anahtar bir soru durumundadır. İslam vahyinde vahyedilen şey bir dizi *hakikat* iken, Watt’ın sözünü ettiği son dönem Hıristiyan düşüncesinde vahyedilen şey *Allah’ın Zâtı*’dır. Bu son anlayışta vahiy faaliyeti ile Allah’ın Hz. İsa’ya hulul etmesi aynı anlama geldiğinden Watt, *Vahiy aktivitesinde Tanrı bizzat kendisini malum eder* demek ve bu bağlamda Hz. Peygamber’in faaliyetlerinin *de Allah’ın faaliyeti olarak* değerlendirilebileceğini savunmaktadır. Bunu söylemek, bir anlamda, Hıristiyanlıktaki hulûl inancını İslam itikadına uyarlamak anlamına gelmektedir.

İslam vahyinde Allah’ın Hz. Muhammed’e bildirmiş olduğu hakikatler vasıtasıyla kendisini bilindir kıldığını düşünmek mümkün olmakla birlikte Hz. Muhammed’in faaliyeti, Allah’ın ona hulûl etmesi anlamında değerlendirilemez. Çünkü böyle bir değerlendirme, İslam’ın hem uluhiyyet hem de nübüvvet anlayışına aykırı olur. Hz. Muhammed İslam vahyinin oluşumunda Allah’ın faaliyetine iştirak ederek ilahî bir mahiyet/hüviyet kazanmadığı için, onun faaliyeti Allah’ın faaliyeti olarak değerlendirilemez. Çünkü *فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ* “Böylece Allah kuluna vahyedilmesini uygun gördüğü her şeyi vahyetti.” (53/Necm sûresi: 10) ayetinde açıkça görüldüğü gibi, kendisine vahyedildiği süreç içinde de Hz. Muhammed Allah’ın kuludur. Yahya Michot’un da belirttiği gibi Hz. Muhammed’in önemi, getirdiği vahyin üretimine iştirak etmesinde değil, Allah tarafından peygamber olarak seçilmiş olmasında, kendisine indirilen ilahi vahyi eksiksiz ve tam bir şekilde insanlığa taşımasında aranmalıdır. Ay’ın Güneş’ten aldığı ışığı sadece yansıtmakla geceyi aydınlatması gibi Peygamber de özünde kendisine ait olmayan bir vahyi tebliğ etmek suretiyle insanları karanlıktan çıkartmaktadır.⁹

Watt’ın iddiasını İslam’ın Kur’an tasavvuru açısından da kabul etmek mümkün değildir. Kur’an, Allah’tan gelen hakikatleri muhtevisi olduğundan *kelâmullah*tır ve bu sebeple de hatadan münezzehtir yani evrensellik iddiası taşır. Watt’ın sözünü ettiği Tanrı’nın kendisini malum ettiği vahiy anlayışın-

9 Yahya Michot, “Revelation,” Tim Winter (ed.), *The Cambridge Companion To Classical Islamic Theology*, (Cambridge: CUP, 2008), s. 186.

da ise *kelâmullah*, Tanrı'nın kendisine hulûl ettiği Hz. İsa olduğundan hulûl olayının tarihî vesikası durumunda olan Kitap, tarihseldir ve hatadan münezzehlak iddiası taşımaz. Bu konuda Thomas Michel'in aşağıdaki tespitleri konumuza ışık tutacak niteliktedir:

Hıristiyanlar İsa'nın bir kitap, bir İncil getirdiğini kesinlikle savunmazlar. Müslüman inancına göre Muhammed'in Kur'an'ı getirdiği anlamda İsa insanlara bir açıklama taşımış değildir. Hıristiyanlar için bizzat İsa Tanrı'nın insanlara yaptığı açıklama ile bütünleşmiştir. ...Hıristiyanlara göre İsa, insan olmuş Tanrı Kelamı veya Mesajı olduğundan, İnciller de, Hıristiyanların nazarında, şakirtlerinin inançlarını ve bu inancın Hıristiyan topluluğu için ne ifade ettiğini açıklamaya yönelik esinli yazıtlardır.”¹⁰

Kur'an-ı Kerim'in ifade etmeye çalıştığımız bu özelliğinden dolayı, Müslümanlar daha İslam'ın ilk asrından itibaren belirli ayet ve surelerin Hz. Muhammed'e indiği tarihsel şartları inceleyen esbab-ı nüzûl adında bir disiplin geliştirmiş olmalarına rağmen son dönemlerde Batı'da tarih felsefesi açısından Kitab-ı Mukaddes'e yöneltilen eleştiri tarzını Kur'an'a uygulamaya itibar etmemişlerdir. Çünkü Michot'un da işaret ettiği gibi¹¹ kendisine “özel vahiy” indirilmiş peygamber merkezli bir dinde vahiy mahsulü Kitabın ortaya çıkması, bu süreçte insanın oynadığı rol ile değil Tanrı'nın müdahalesi ile izah edilebilir.

Kur'an-ı Kerim Allah'ın Hz. Muhammed'e inzal veya tenzil etmiş olduğu hakikatlerin mecmûu olduğundan müstakil bir bilgi kaynağıdır. Vahiyle bildirilen bu hakikatlerin bazılarında insan, vahiyden bağımsız olarak kendi bilgi edinme vasıtalarıyla da ulaşabilir. Ancak vahiyle bildirilen öyle hakikatler de vardır ki, bunlara insanın vahiyden bağımsız olarak ulaşabilme imkânı yoktur. Bu gibi konularda vahyin öncelikli fonksiyonu, ilgili konularda insanlara bilgi vermektir.¹² Ondaki hakikatleri indiği toplumda o dönemde genel kabul gören fikirler olarak kabul etmek, İslam vahiy tasavvuruna aykırı olur. Bundan dolayı Watt'ın işaret ettiği şekilde¹³ kendi devrinin olayları hakkında Kur'an-ı

10 Thomas Michel, *Hıristiyan Tanrıbilimine Giriş, Dinler Tarihine Katkı*, (İstanbul,1992), ss. 33, 40.

11 Michot, a.g.m., s. 186-87.

12 Kur'an'da ilahî sıfatlar hakkında verilen bilgiler ile geçmiş peygamber kıssaları bu nevidendir. نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَقْصُ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الْعَافِينَ “Biz sana onların kıssalarını doğru olarak naklediyoruz...” (18/ Kehf sûresi: 13) نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَذَا الْقُرْآنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الْعَافِينَ “Biz, bu Kur'an'ı vahiyetmekle sana kıssalarının en güzelini anlatıyoruz. Sen ondan önce (bunları) bilmeyenlerden idin.” (12/ Yusuf sûresi: 3) ayetleri bu konuda oldukça açıklayıcıdır.

13 Watt, a.g.e., s. 80.

Kerim'i önemli bir kaynak olarak görüp, mazideki olaylar hakkında *Mekke'de cari olan tarihî fikirleri yansıtmaktan başka bir şey yapmadığını* öne sürmek, Kur'an'ın yukarıda niteliklerini saydığımız anlamda bir vahiy ürünü olmadığı manasına da gelebilir. Benzer şekilde Jung psikolojisi bağlamında değerlendirip Kur'an'daki sözlerin kaynağının Hz. Muhammed'in şuuraltı olduğunu modern bir görüş olarak takdim etmek de¹⁴ İslam vahyinin ilahi niteliği ile uyumsuz. Çünkü bunu söylemekle Kur'an-ı Kerim'in Hz. Muhammed'in yaşadığı kültürün ürünü olduğunu söylemek arasında fark kalmayabilir.

KAYNAKÇA

- Alston, W. P., (ed.), *Religious Belief and Philosophical Thought: Readings in the Philosophy of Religion*, New York, 1963.
- Alston, W. P., "Revelation and Miracle," W. P. Alston (ed.), *Religious Belief and Philosophical Thought: Readings in the Philosophy of Religion*, New York, 1963.
- Baillie, John, *The Idea of Revelation in Recent Thought*, London, 1956.
- Brunner, Emil, "Philosophy and Biblical Revelation," W. P. Alston (ed.), *Religious Belief and Philosophical Thought*, New York, 1963.
- Helm, Paul, *Divine Revelation: The Basic Issues*, London, 1982.
- Hick, John, *Philosophy of Religion*, London, 1963.
- İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, c. XV, Beyrut, 1956.
- Kılıç, Recep, *Modern Batı Düşüncesinde Vahiy*, İstanbul, 2004.
- Michel, Thomas, *Hristiyan Tanrıbilimine Giriş, Dinler Tarihine Katkı*, İstanbul, 1992.
- Michot, Yahya, "Revelation," Tim Winter (ed.), *The Cambridge Companion To Classical Islamic Theology*, Cambridge: CUP, 2008.
- Watt, W. M., *Modern Dünyada İslam Vahyi*, terc. Mehmet S. Aydın, Ankara, 1982.

14 Watt, a.g.e., s. 149.